

2000 let od římského vojenského tažení proti Marobudovi Naše nejstarší historické výročí a metodologické problémy studia starší doby římské

2000 years since the Roman military campaign against Maroboduus
The earliest Bohemian historical anniversary and methodological
problems associated with study of the early Roman period

Vladimír Salač

Římské vojenské tažení proti Marobudovi v r. 6 po Kr. představuje nejstarší přesně datovanou historickou událost vztahující se k České kotlině. Při příležitosti dvoutisíciletého výročí této události se autor zamýšlí nad metodickými problémy bádání o starší době římské v Čechách. Na příkladech chronologie archeologických horizontů, migrace etnických jednotek, římských importů a právě římského tažení v r. 6 je v článku poukázáno na fakt, že česká archeologie tradičně upřednostňuje písemné prameny před archeologickými. Mnohé údaje, o které se badatelé opírají, však nejsou v písemných pramenech doložitelné. Často se jedná pouze o domněnky a interpretace historiků. Článek upozorňuje na metodologickou neúnosnost vytváření archeologických konstrukcí, které jsou závislé na takovýchto domněnkách.

doba římská – střední Evropa – historické prameny – metodologie – Marobud

The Roman military campaign against Maroboduus in the year 6 AD is the earliest accurately dated historical event linked to the Bohemian Basin. On the occasion of its 2000th anniversary, the author considers the methodological problems attendant upon research into the early Roman period in Bohemia. Taking examples from the chronology of archaeological horizons, the migrations of ethnic units, Roman imports and the Roman campaign of 6 AD itself, the article demonstrates the fact that Czech archaeology has traditionally prioritised written over archaeological sources. Much of the data on which researchers rely, however, cannot be proven in the written record: often, they are merely the conjectures and interpretations of historians. This article highlights the methodological unjustifiability of creating archaeological constructs that are dependent on such conjectures.

Roman period – Central Europe – historical sources – methodology – Maroboduus

Forschungsstand, Autoritätsglaube, Missverständnisse, Überschätzung der Umlaufzeit von Gebrauchsgütern und methodisch anfechtbare Benutzung von historischen Quellen zur Datierung von archäologischen Funden sind also die Gründe, die wir für die eigenartig schwankende Beurteilung des absoluten Alters der kaiserzeitlichen Zeitstufen feststellen können.
H. J. Eggers (1955, 237)

1. Úvod

V letošním roce můžeme vzpomenout vůbec nejstaršího výročí v dějinách České kotliny, neboť uplyne 2000 let od římského vojenského tažení proti markomanskému králi Marobudovi. Sídlo tohoto krále, a tím i centrum tzv. Marobudovy říše, se dle písemných pramenů

nacházelo v Boiohaemu (Velleius Paterculus 2,109,5; Strabon 7,1,3; srov. Tacitus Germania 28 a 42), které se obecně ztotožňuje s Českou kotlinou (např. *Almgren 1913; Dobiáš 1964*, 89–148; *Pleiner et al. 1978*, 682–685; *Kolník 1991; Czysz – Dietz – Fischer – Kellner 1995*, 61–63; *Wolters 2002*, 42–42; *Droberjar 2000; 2006*, 53–60; *Kehne 2006*; vše s další lit.). Shoda panuje v datování absolutním, písemné prameny výpravu kladou k roku 6 po Kr., i v relativním datování archeologickém – nacházíme se ve stupni B1 (fáze B1a) starší doby římské (např. *Eggers 1955; Motyková-Šneidrová 1965; Droberjar 1999a; 1999b*). Prvně v našich dějinách tedy získáváme jednoznačné datování historické události, která se sice pravděpodobně neodehrála přímo u nás, měla však k našemu území bezprostřední vztah. Zdálo by se, že máme poprvé k dispozici pevný bod, s jehož pomocí můžeme pohnout našimi historickými i archeologickými problémy. Pokusme se proto využít vzpomínaného výročí ke krátkému zamýšlení nad bádáním o starší době římské.

Až v době římské, přesněji na samém sklonku starého letopočtu, se na našem území ocitáme v tzv. protohistorickém období, tedy v časovém úseku, ze kterého sice nemáme takový dostatek písemných pramenů, abychom pouze s jejich pomocí mohli rekonstruovat základní rysy historického vývoje, na druhou stranu ovšem již tento druh pramenů naše poznatky neopominutelným způsobem obohacuje.¹ Právě na přelomu letopočtu se naše území ocitá v takovém světle, či lépe odlesku, písemných pramenů, které bylo překonáno až v období velkomoravském. Ve starší době římské si proto ve střední Evropě můžeme poprvé ověřovat ryze prehistorické pracovní postupy a interpretace pomocí písemných pramenů, a naopak archeologickými metodami ověřovat hodnověrnost písemných zpráv. Je přitom pozoruhodné, jak mnohé prehistorické modely pozbývají zdánlivě či skutečně svoji platnost právě při prvním střetu s písemnými zprávami. Nespornou výhodou obou druhů pramenů je skutečnost, že jsou navzájem nezávislé, a mohou se tedy vzájemně ověřovat. V článku se soustředíme na otázku, zda se tohoto faktu v bádání o starší době římské dostatečně využívá, a pokusíme se ji zodpovědět na těchto příkladech: chronologie, migrace, tzv. importy a konkrétní historické události.

2. Chronologie nejstarší doby římské v České kotlině

Datování počátků doby římské na našem území vycházelo až donedávna plně z písemných pramenů, byť se jednalo o archeologicky vymezený a definovaný chronologický úsek. Doba římská měla v Čechách začínat příchodem Markomanů v čele s Marobudem někdy mezi lety 9–6 př. Kr., jak interpretací písemných zpráv stanovil *J. Dobiáš (1964, 90, 113–114)*.²

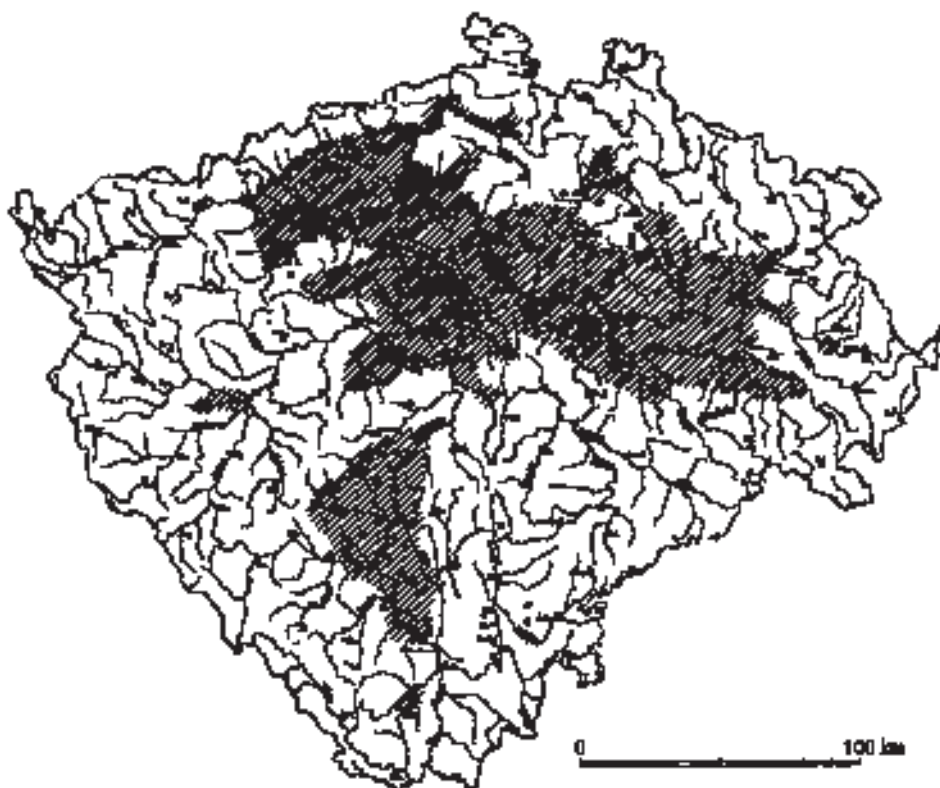
¹ Veškeré antické písemné prameny vztahující se ke starší době římské ve střední Evropě byly poměrně nedávno znovu shromážděny a zveřejněny (*Herrmann Hrsg. 1988–1992; Goetz – Welwei Hrsg. 1995*).

² *J. Dobiáš (1963, 90)* snáší pro dobu příchodu Marobuda do Čech tyto argumenty: „Stalo se tak mezi rokem 9, kdy Drusus, zemřelý za návratu ze své výpravy 14. září t. r., zastihl Markomany ještě v Pomohani, a intervalem let 6–1, kdy už L. Ahenobarbus, děd pozdějšího císaře Nerona a tehdy správce (*legatus pro praetore*) podunajských provincií, usadil na výpravě, která jej tenkrát dovedla od Dunaje až za Labe, aspoň část kmene Hermundurů ..., v krajích od Markomanů již opuštěných. ... A poněvadž překvapujícím odchodem Tiberiovým do soukromí r. 6 zmizel pro Markomany hlavní důvod zamýšleného ústupu do vnitrozemí – strach před pokračováním římských útoků –, lze jejich příchod do Čech klást s největší pravděpodobností do intervalu let 9–6 př. n. l.“

O tomto datu se v podstatě dále nediskutovalo a objevuje se ve většině prací o době římské či v syntézách českého pravěku. Zajímavé ovšem je, že sám J. Dobiáš udával jako dolní hranici interval let 6–1 př. Kr. a jeho důvod, proč se přiklonil spíše k r. 6, tedy k roku odchodu Tiberia do ústraní, jistě není prost problémů. Ostatně stejně jako rok 9 př. Kr., který je opřen o datum smrti vojevůdce Drusa, který Markomany ještě údajně shledal v Pomohání, přičemž ovšem toto tvrzení postrádá v pramenech pevnou oporu (k tomu níže). Jiní badatelé datují stěhování Markomanů v čele s Marobudem do Čech odlišně. D. Timpe (1978, 127) uvádí rozpětí 8/7–1 př. Kr. a jako nejpravděpodobnější mu připadá rok 5 př. Kr., přičemž horní hranici opírá o uzavření smlouvy mezi Tiberiem a pravorýnskými germánskými kmeny, tedy o jinou událost než J. Dobiáš. Dále např. P. Kehne (2001, 292–293) považuje za nejpravděpodobnější pro přesun Markomanů rok 7 př. Kr., D. Rosenstock se přiklání k intervalu 7/6–3 př. Kr. (Rosenstock – Wamser 1989, 27) apod. Přesné datování přesunu Markomanů do Čech tedy písemné prameny neumožňují a uváděná data jsou vždy pouze jejich interpretací.

V českém archeologickém bádání se ovšem ujala Dobiášova léta 9–6 př. Kr. Datování příchodu Markomanů do Čech se logicky propojovalo s Tacitovou (Germ. 42) zmínkou, že Markomani získali toto území na úkor Bójů. Situace se zdála být zřejmá, Markomani dobyli Českou kotlinu, kde zničili keltská oppida a rozvrátili pozdně laténskou civilizaci, čímž bylo získáno zároveň absolutní datování konce laténské kultury do posledního desetiletí př. Kr. (např. Motyková-Šneidrová 1965; 1976; Pleiner et al. 1978, 624; Lichardus 1984), které se v naší literatuře objevuje ještě na sklonku minulého století (srov. Michálek 1990, 75–79; Zavřel 1999). Tento názor nacházel významnou oporu v německém bádání, které kladlo zánik keltských oppid v sousedním Bavorsku a v přilehlých středoevropských regionech jižně od Dunaje k roku 15 př. Kr., kdy se uskutečnilo první římské vojenské tažení za Alpy (např. Krämer 1962; srov. Motyková-Šneidrová 1965, 169). Je nasnadě, že právě Římané měli v tomto prostoru přivodit zkázu keltské civilizace.

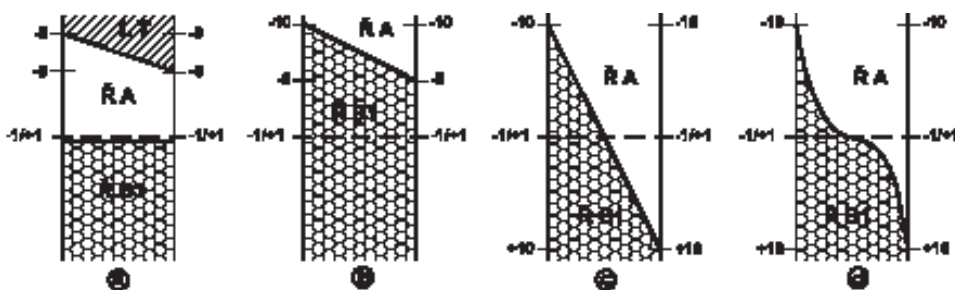
V obou případech se tedy archeologické památky datovaly dle písemných zpráv. Písemné prameny dostaly jednoznačně přednost před archeologickými, ač důsledky takového postupu vedly někdy až k paradoxním situacím. Nejstarší horizont (A) doby římské měl v Čechách trvat od příchodu Markomanů do počátku nového letopočtu, tedy pouhých 6–9 let (v krajním případě však pouhý rok), byť se často psalo neurčitě o posledním desetiletí starého letopočtu (např. Motyková-Šneidrová 1965; 1976; Rybová 1974; Pleiner et al. 1978; Lichardus 1984). Přitom se v interpretacích bez povšimnutí přecházelo značné množství památek, především sídlištních, z tohoto období, stejně jako hustota a rozsah osídlení sahající od Ústí nad Labem až po Českobudějovicko (*obr. 1*). Otázka, jak bylo možné během několika málo let poměrně hustě osídlit tak rozsáhlé území, nebyla nikdy položena, stejně jako nebyl nastolen problém, proč grossromstedtská kultura stupně Ř A na počátku našeho letopočtu vůbec zanikla. Přitom se mezi archeologickou náplní stupňů Ř A a Ř B nejedná o proměnu zanedbatelnou. Naopak, na přelomu obou stupňů došlo k poměrně výrazné proměně kovového i keramického inventáře, ale také tvarů sídlištních objektů (např. polozemnic), byla zakládána nová sídliště i pohřebiště, jiná naopak zanikla, změnila se struktura osídlení apod. Tyto změny, a hlavně jejich rychlost, nebyly nijak komentovány ani interpretovány. Nechyběly ani pokusy shledávat v samotném stupni Ř A, tj. v několikaletém časovém úseku, starší a mladší fázi (Rybová 1974, 497–98).

Obr. 1. Rozsah osídlení Čech v pozdní době laténské a časně době římské (dle *Waldhausera 1983*). – Fig. 1. Extent of settlement in Bohemia in the terminal La Tène and early Roman periods (after *Waldhauser 1983*).

Dnes je zřejmé, že archeologie, slepě následující několik málo písemných zpráv a zároveň přehlížející výpověď vlastních pramenů, se sama zahnila do absurdní pozice, kdy uvěřila, že vývoj archeologických artefaktů dokáže sledovat s přesností na roky nebo že kulturní proměna může proběhnout během několika málo let. Po zprvu ojedinělé kritice absolutního datování závěru doby laténské a počátků doby římské *R. Christleinem (1964)* v Německu a v roce 1983 *J. Waldhauserem* u nás, se dnes již celkem jednoznačně zastává vyšší datování zániku oppidální civilizace i počátků *grossromstedtské* kultury, a to o celá desetiletí (např. *Waldhauser 1983; Rieckhoff 1995; Peschel 1991; 1999; Lenz-Bernhard – Bernhard 1992; Drda – Rybová 1997, 104–109; Salač 1996; Droberjar 1999a; 1999b*), byť o konkrétních datech se stále ještě diskutuje (*Miron 1998; Meller 1999; shrnutí Salač 1996*). Vývoj názorů na absolutní datování lze pozorovat i u jednotlivých badatelů (např. *Droberjar 1999a; 1999b; 2006*).

V nedávné době vystoupil *E. Droberjar (1999a; 1999b)* s předpokladem, že s příchodem *Marobuda* u nás stupeň *Ř A* nezačíná, ale naopak končí. Tedy že příchod *Markomanů*, o kterém nás zpravují písemné prameny, v Čechách přece jen znamená kulturní přelom, tentokrát však mezi stupni *Ř A* a *Ř B*. Z časového intervalu, který *E. Droberjar (1999a;*

Obr. 2. Grafické zobrazení absolutního datování počátků doby římské v Čechách. a) dřívější archeologická datování vycházející z práce Dobiáše (1964), b) dle Droberjara (1999b), c + d) dle Salače (2006).

Fig. 2. Graphic depiction of the absolute dating of the beginning of the Roman period in Bohemia. a) Earlier archaeological dating stemming from the work of Dobiáš (1964); b) according to Droberjar (1999b); c & d) after Salač (2006).

1999b; srov. 2006) nabízí, tedy období mezi lety 10–5 př. Kr. (obr. 2), vysvětluje, že užívá tytéž metodologické postupy – podřizuje archeologickou situaci sporým písemným zprávám a je nadále přesvědčen, že artefakty lze datovat s přesností na roky či že kulturní proměna je otázkou několika let. V neposlední řadě ovšem tento názor znamená, že zásadní proměna materiální kultury se může odehrát v souvislosti s jedinou historickou událostí. Jinými slovy, že bylo v moci Marobuda prosadit během několika desítek měsíců zničení původních domácích artefaktů a sídlištních staveb a jejich nahrazení novými tvary spon, opasků, keramiky, polozemnic apod. Domnívám se, že bez existence písemných pramenů by nikdo o takové rychlosti a důslednosti kulturní proměny neuvažoval.

V jiném příspěvku (Salač 2006) jsem se snažil prokázat, že kulturní změna, kterou archeologové označují jako proměnu materiální kultury stupně Ř A (tzv. grossromstedtská kultura) v kulturu stupně Ř B, se uskutečnila nezávisle na existenci Marobuda nejen v Čechách, ale na celém území tzv. polabských Germánů: v Pomohání, Durynsku, Posáli a Polabí. Domnívám se, že tato proměna s konkrétními historickými událostmi v Čechách nesusouvisí. Jde o proměnu hmotné kultury, tj. změnu tvarů či výzdob artefaktů, k jakým docházelo po celý pravěk. Příčinám a mechanismům těchto proměn nepříliš rozumíme, a nemůžeme je dávat bez bližší argumentace do přímé souvislosti s jednotlivými historickými událostmi (k problému se ještě vrátíme v následující kapitole).

E. Droberjar (1999a, 9) navrhl takovouto chronologii počátků doby římské:³

A. Starší doba římská.

I. Časná doba římská:

1. horizont plaňanských pohárů (stupeň A: 35/25 – 10/5 př. Kr.).
2. horizont Marobudovy říše (časná fáze stupně B1 – fáze B1a: 10/5 př. Kr. – 20/30 po Kr.).
3. horizont tzv. klasických (českých) spon s očky (pozdní fáze stupně B1a – fáze B1b: 20/30 – 50/70 po Kr.)

³ Ve své poslední práci, která vyšla již po dokončení tohoto rukopisu, E. Droberjar (2006, 54–55) datování sice pozměnil (Ř A 45/40 až 10/5 př. Kr.; Ř B1a 10/5 př. Kr. až 20/30 po Kr.; Ř B1b 20/30 až 40/50 po Kr.), avšak bez zásadní argumentace. Protože datování přelomu Ř A/B zůstává nezměněno stejně jako metoda práce, nebyl předkládaný text již měněn. Také ostatní příspěvky v záslužném sborníku Archeologie barbarů 2005 (Droberjar – Lutovský edd. 2006) již nemohly být v tomto článku plně zohledněny.

Ponechme stranou, že autor neměl v útlé publikaci prostor pro zdůvodnění uváděných absolutních dat, byť např. kladení počátku stupně Ř B před počátek letopočtu je zatím i v evropském kontextu spíše výjimečné (např. *Eggers 1955*; přehledné srovnání různých systémů *Lund Hansen 1987*, Abb. 10; *2003*) a zdůvodnění by si jistě zasloužilo. Povšimněme si ale zásadního rysu: směřování archeologických a historických kritérií při vytváření chronologického schématu. Jde o tradiční postup – přednost dostávají písemné prameny, kdykoli jsou k dispozici (srov. definování mladších stupňů tamtéž). Tato závislost se projevuje dokonce v pojmenovávání samotných (archeologických!) horizontů, ale i v absolutním datování – v období Marobudovy říše, tedy v období s relativním dostatkem písemných pramenů datujeme tytéž druhy artefaktů (spony, keramiku apod.) přesněji než v obdobích bez písemných zpráv. Z hlediska absolutního datování jednotlivých stupňů je ovšem přijatelnější model předpokládající delší průběh kulturní proměny a po určité období i souběžnost užívání artefaktů obou stupňů (*obr. 2; Salač 2006*), jak to *E. Droberjar (1999a)* pro přechody mezi stupni „bez písemných pramenů“ rovněž předpokládá.

Nutno ovšem zdůraznit, že podíváme-li se na archeologickou náplň vytvořených horizontů a jejich chronologickou následnost (*Droberjar 1999a*, 2–4), shledáme, že jsou z hlediska našeho oboru správné, resp. že plně odpovídají současnému stavu bádání o problematice. Přesto, či spíše právě proto, se domnívám, že navržené směřování historických a archeologických kritérií při vytváření chronologických schémat je z metodologického hlediska nepřijatelné, stejně jako předpoklad, že vývoj hmotné kultury úzce koreluje s politickými událostmi. Takto vytvořené schéma nesplňuje požadavky ani archeologického členění určitého časového úseku, ani historické periodizace.

3. Migrace etnických jednotek a šíření archeologických kultur

Tradičně a prakticky bez výjimky se předpokládá, že archeologická kultura stupně Ř A, tedy tzv. grossromstedtská kultura, jejíž mladší úsek zastoupený v Čechách se u nás nepříliš šťastně označuje jako horizont plaňanských pohárů,⁴ k nám byla přinesena zvnějšku. Podle dřívějšího bádání měla nová kultura do České kotliny dorazit spolu s Marobudovými Markomany. Jedním z problémů, kterými se archeologie zabývala a zabývá, je, odkud k nám tato kultura pronikla, což dříve splývalo s otázkou, odkud k nám přesídlil kmen Markomanů. Prakticky všeobecně, a to nejen v české literatuře, se uvádí, že Markomani před příchodem do Čech žili v Pomohání. Dnes je již obtížné zjistit, kdy tento předpoklad vznikl, jisté však je, že sídla Markomanů před jejich příchodem do Čech klade do oblasti Mohanu již *J. E. Wocel (1868, 156)*, a to s takovou samozřejmostí, že v tomto případě ani neodkazuje na zdroj informací. Od r. 1868 lze tento názor nalézt ve všech syntézách českého pravěku i v dalších pracích zabývajících se dobou římskou.⁵ *J. Dobiáš (1964, 75,*

⁴ Tento pojem, který neoznačuje nic jiného než mladší část grossromstedtského horizontu na území Čech, zbytečně ztěžuje kompatibilitu české terminologie s terminologií středoevropskou. Jde o přežitek z dob, kdy se také např. pozdní laténská kultura v Čechách nazývala kulturou stradonickou. Rovněž jiné dřívější označení pro totéž období, tzv. přechodný laténsko-římský horizont (ke vzniku a užívání tohoto termínu *Völling 2005, 30–31*), lze označit za nevhodné, jak správně upozornil *E. Droberjar (1999a)*, neboť v České kotlině nemá (na rozdíl např. od Durynska) oporu v archeologickém materiálu (nově k problematice též *Droberjar 2006*).

⁵ Tento předpoklad je běžný i v současné zahraniční literatuře (např. *Rosenstock – Wamser 1989; Völling 1995; Wolters 2002*).

pozn. 8) se domníval, že původní vlast Markomanů, tedy jedné z větví Svěbů, se původně nacházela v severním Braniborsku a Meklenbursku, odkud se měli posunout pod tlakem Kimbrů v závěru 2. stol. př. Kr. právě do Pomohání. Zde měli sídlit i v době okolo poloviny 1. stol. př. Kr., kdy jsou k roku 58 př. Kr. uváděni Caesarem (B. G. 1,51,2) jako účastníci germánského vpádu do Galie vedeného Ariovistem. Při bližším zkoumání dokladů, proč se měli Markomané ocitnout v Pomohání již v posledních desetiletích 2. stol. př. Kr., zjistíme, že jde o poměrně vágní a v písemných pramenech jednoznačně nedoložitelné hypotézy (Dobiáš 1964, 75, 81). V archeologických pramenech potom přítomnost Markomanů, či lépe přítomnost nelaténské kultury, nelze v Pomohání doložit před grossromstedtským horizontem, tedy před polovinou 1. stol. př. Kr. (např. Völling 1995; Rieckhoff 1995).

J. Dobiáš (1964, 77, pozn. 10, 11, 30–32, s. 90) píše o Markomanech v r. 9 př. Kr., tedy před jejich předpokládaným příchodem do Čech, na dvou místech. Obě místa si však, zdá se, navzájem odporují. Na str. 77 se lze dočíst: „Na Markomany a Svěby došlo pravděpodobně r. 9. Drusus přemohl tenkrát nejdříve Chatty někde v severním Hessensku, a otevřev neschůdný a nepropustný dotud Herkynský hvozď a proniknuv až do Svěbie,⁶ porazil Markomany i Svěby a přes území Cherusků postoupil potom až k Labi.“ Na str. 90 však píše již jednoznačně: „Dobu, kdy bylo provedeno toto veliké stěhování Markomanů do Čech, pravděnepodobněji přes Smrčiny a údolím Ohře, lze určit s poměrně značnou přibližností. Stalo se tak mezi rokem 9, kdy Drusus, zemělý za návratu ze své výpravy 14. září t. r., zastihl Markomany ještě v Pomohání...“. Zatímco by tedy z první citace (vycházející především z údaje Cassia Diona 54,36,3) i z geografické situace vyplývalo, že Drusus narazil na Markomany kdesi severně od Durynského lesa,⁷ v druhé se již jednoznačně mluví o Pomohání, avšak bez jakékoli argumentace.

Názor, že Markomani dorazili do Čech z Pomohání, koluje nejen v české archeologické a historické literatuře již od 19. století. Kniha J. Dobiáše dodala tomuto, původem starému názoru v našem prostředí punc neotřesitelnosti. K. Motyková (1965, 169) v souvislosti s datováním počátků stupně Ř A proto píše: „Für die Jahre 10–9 v.u.Z. setzt man auf Grund historischer Berichte den Beginn der Zuwanderung der Markomannen vom Maingebiet nach Böhmen an.“⁸ Autorka se při tom odvolává právě na J. Dobiáše, tj. víceméně na výše citované věty. Zároveň však připojuje archeologické pozorování a hned na následujících řádcích upozorňuje, že české nálezy, především keramika, vykazují úzký vztah k Durynsku a k dolnímu Polabí.

I zde se tedy setkáváme se stejnými metodologickými postupy jako v předchozí kapitole – písemné prameny dostávají přednost před prameny archeologickými. Přesněji řečeno nikoliv prameny samotné, ty se v archeologických pracích citují jen výjimečně, ale více či méně pravděpodobné interpretace historiků. S písemnými prameny i s vytvářenými konstrukcemi se přitom zachází poměrně pružně, jak ostatně uvedené příklady dokládají. V této souvislosti je nutno vyzdvihnout uvážené a zdrženlivé formulace v Pravěkých dějinách Čech (Pleiner et al. 1978, 682, 683).

⁶ Tu ovšem J. Dobiáš (1964, 75–77) klade na předchozích stranách na rozsáhlá území především severně od Durynského lesa.

⁷ Např. Th. Völling (1995, 82) shledává v mincovních nálezech doklady Drusova tažení právě v Durynsku.

⁸ „K letům 10–9 př. n. l. bývá na základě historických zpráv datován počátek stěhování Markomanů z Pomohání do Čech.“

Pro představu, jak pevnou oporu pro tvrzení, že Markomani do Čech dorazili právě z Pomohání, nám vlastně samotné písemné prameny poskytují, uvedme několik názorů historika starověku *D. Timpeho* (1978), který shrnul a zhodnotil jejich výpovědní možnosti. Hned v úvodu stati se nám dostává patřičného varování, neboť autor upozorňuje, že jméno Mohan se ve všech dochovaných antických pramenech vyskytuje pouze pětkrát, přičemž poprvé je zmiňováno až Pliniem starším (23/24–79 po Kr.). V písemných pramenech ze sledovaného caesarovsko-augustovského období o něm tedy není zmínky. Tuto skutečnost vysvětluje *Timpe* (1978, 119) tak, že římská expanze se od Rýna vždy ubírala od jeho soutoku s Mohanem směrem na SV, do oblasti Wetterau a dále tímto směrem, a nikoliv na V, podél Mohanu. Autor se dále pokouší z písemných pramenů rekonstruovat etnickou skladbu obyvatel Pomohání a okolních regionů, určit průběh některých vojenských tažení či datovat určité historické události.⁹ Pochopitelně se snaží nalézt a interpretovat i zprávy o území Markomanů v posledních letech starého letopočtu. K písemným pramenům přistupuje velmi střizlivě a kriticky, a zřejmě proto dochází k pro nás nepříjemnému zjištění: „Über die Sitze der Markomannen sagt aber die Überlieferung zu den Drususfeldzügen im Grunde nichts, und die Sicherheit, mit der in der modernen Literatur oft das Maintal für sie beansprucht wird, erscheint angesichts der dürftigen Quellenbasis als wenig gerechtfertigt.“¹⁰ (*Timpe* 1978, 126).

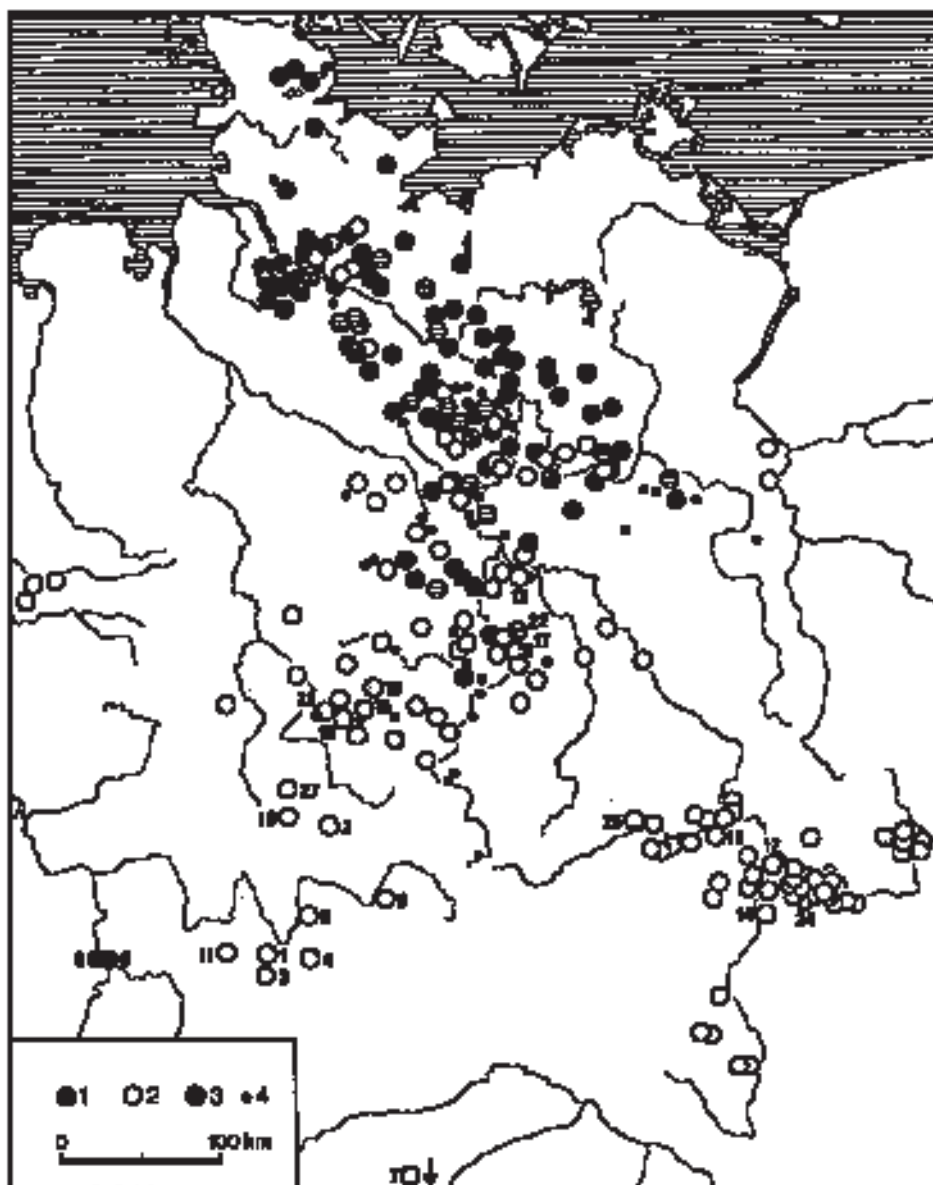
Na tomto místě není možné zabývat se antickými prameny vztahujícími se k Pomohání blíže, přeskočme proto přímo na poslední dvě věty práce: „Anscheinend gehörte die Landschaft am Main nicht zu den Zentren der mächtigen politischen Verbände, die im 1. Jh. v. Chr. hinter den bekannten Stammesnamen erkennbar werden; deshalb hat sie in der Geschichte der römischen Okkupation und der dieser korrespondierenden Historiographie nicht das Interesse gefunden, das stärker umkämpften Gebieten entgegengebracht wurde. Sollten wir mit zurückgebliebenen Markomannen oder angesiedelten Hermunduren am Main zu rechnen haben, dann hätten sie, wie andere Splittergruppen auch, ethnische Einheiten dargestellt, die zu klein, zu machtlos und zu friedlich waren, um für gewöhnlich die Aufmerksamkeit eines römischen Betrachters zu wecken.“¹¹ (*Timpe* 1978, 129).

Nutno zdůraznit, že zdrženlivý pohled na možnost určování kmenové příslušnosti obyvatel v Pomohání v 1. stol. př. Kr. si autor uchoval i později (*Timpe* 1991). *P. Kehne* (2001, 292) formuloval alternativní názor jednoznačněji – sídla Markomanů předpokládá v Durynsku a v severním Hesensku. Také *K. Peschel* (1978, 121, s lit.) po důsledné analýze písemných i archeologických pramenů konstatuje, že sídla Markomanů před jejich

⁹ Jako nejpravděpodobnější datum pro odchod Markomanů pod Marobudovým vedením uvádí *D. Timpe* (1978, 127) rok 5 př. Kr. Zajímavý, kromě názoru, že k posunu Markomanů došlo se svolením Římanů, či že Marobud tak dokonce realizoval jejich záměr, je i fakt, že nikde v textu nezmiňuje Pomohání ani Čechy! Pouze obecně v této souvislosti uvádí rýnské pravobřeží a tažení na východ.

¹⁰ „O sídlech Markomanů nám zprávy o Drusových vojenských taženích neříkají v zásadě vůbec nic. Jistota, se kterou se pro ně v moderní literatuře Pomohání často uvádí, se zdá být vzhledem k nedostatečnosti písemných pramenů neodůvodněná.“

¹¹ „Krajina v okolí Mohanu patrně nepatřila k centřům mohutných politických uskupení, která lze v 1. stol. př. Kr. rozpoznat pod známými jmény kmenů, proto nezbudila v dějinách římské okupace a v související historiografii zájem, který přitahovaly oblasti, o něž bylo nutné více bojovat. Pokud bychom na Mohanu měli počítat se zbytky Markomanů nebo s usídlenými Hermundury, pak by tito představovali, jako ostatně jiné odštěpené skupiny, etnické jednotky, které byly příliš malé, mocensky nevýznamné a pokojné, než aby, jak bylo (v opačných případech) obvyklé, vzbudily pozornost římského zpravodaje.“

Obr. 3. Rozšíření ostře profilovaných situlových nádob v 1. stol. př. Kr. ve stř. Evropě. 1 – časné tvary, 2 – pozdní tvary (tzv. plaňanské poháry), 3 – časné i pozdní tvary, 4 – tvar neurčen (dle *Völling 1995, Karte 9*).
 – Fig. 3. The distribution of sharply profiled situla vessels in the 1st century BC in Cental Europe. 1 – early forms; 2 – later forms (“Plaňany beakers”); 3 – early and late forms; 4 – indeterminate form (after *Völling 1995, Karte 9*).

příchodem do Čech zjistit nelze. Jistě by bylo možné uvádět další a další interpretace různých autorů. I bez jejich rozborů však lze prohlásit, že v české literatuře bez výjimky tradované Pomohání jako východisko pro tažení Marobudových Markomanů do Čech postrádá oporu v samotných písemných pramenech. Naopak se zdá, že *Timpeho* (1978; 1991) vysvětlení absence těchto pramenů, tedy představa o okrajovém významu germánského osídlení Pomohání krátce před změnou letopočtu, koresponduje se situací zjišťovanou archeologicky (*Pescheck 1978; Peschel 1978; Völling 1995; 2005 ad.*).

V předchozí kapitole jsme ovšem uvedli, že z chronologických důvodů se předpokládá, že grossromstedtskou kulturu k nám přinesli Markomani vedení Marobudem, tak jako tak zhroutil, neboť tato kultura se v Čechách objevuje již několik desetiletí před jejich příchodem. Nicméně vše nasvědčuje tomu, že nejde o autochtonní kulturu, původní otázka tedy zůstává – odkud k nám pronikla?

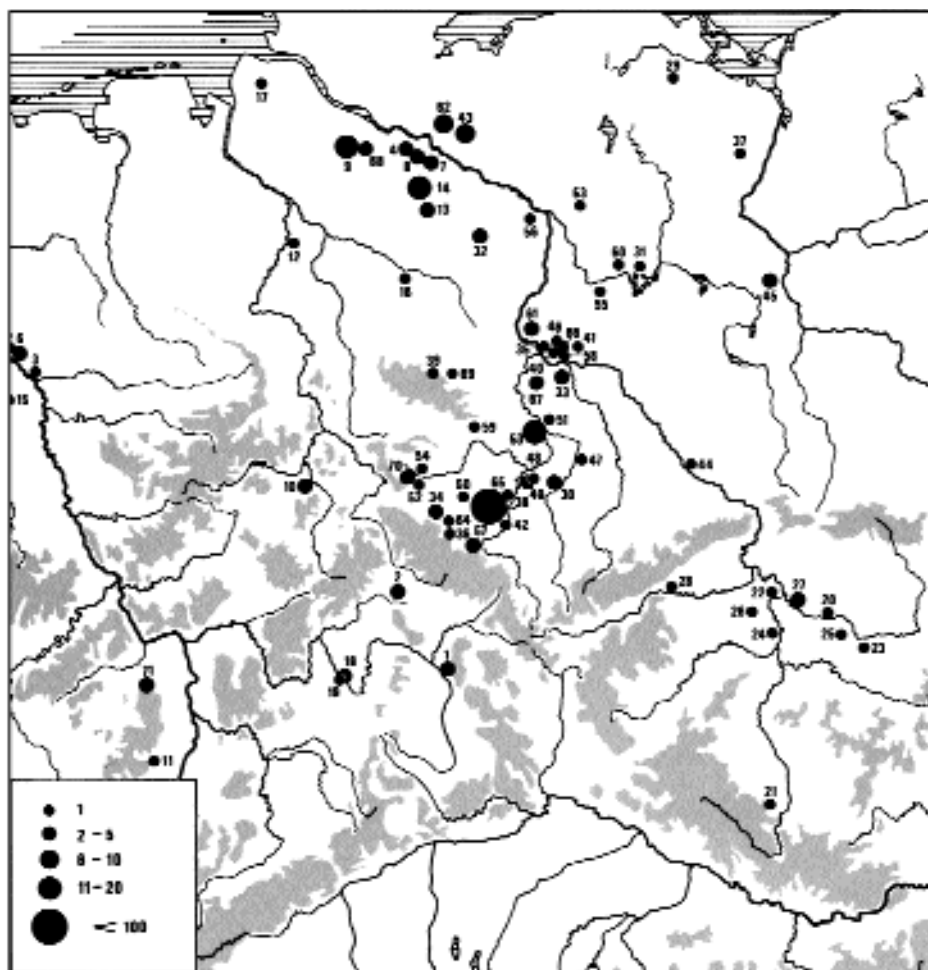
Osvobození od dobrovolně zvoleného poručnictví písemných pramenů, můžeme tento problém pozorovat z ryze archeologického hlediska. Z pouhého srovnání rozsahu a hustoty osídlení Pomohání a České kotliny se zdá být nepravděpodobné, že by se k nám tato kultura rozšířila z oblasti Mohanu. Ve své mladší fázi (k chronologii např. *Lichardus 1984; Peschel 1991; 1999; Rieckhoff 1995; nově Droberjar 2006, obr. 50*) zaujala grossromstedtská kultura v Čechách prakticky celé území předchozí kultury laténské, přičemž hustota osídlení se zřejmě výrazně nelišila (*Waldhauser 1992; Salač 1996; Droberjar 2002*). Naproti tomu v Pomohání je rozsah osídlení této kultury nepoměrně menší a jeho hustota výrazně nižší (*Pescheck 1978; Frank 1994; Völling 1995*). I když připustíme, že období grossromstedtské kultury u nás netrvalo pouhých několik let, jak se dříve soudilo, ale několik desetiletí, je zřejmé, že z demografického hlediska nemohli být jejími nositeli výhradně „kolonisté“ z Pomohání. Na jiném místě (*Salač 1996*) jsem se snažil na tento nepoměr poukázat a předpokládal jsem, že novou kulturu mohlo přijmout i původní pozdně laténské (keltské) obyvatelstvo, čímž by bylo možné vysvětlit její rychlé rozšíření po celých Čechách.

To ovšem nic nemění na skutečnosti, že postrádáme opory pro předpoklad, že by k nám tato kultura z místa svého vzniku v Polabí a Posálí musela pronikat oklikou přes Pomohání. Podíváme-li se na rozšíření některých výrazných typů artefaktů či pohřebních zvyků (*obr. 3, 4*), zdá se, že nebýt písemných pramenů a jejich interpretací, patrně by žádný archeolog na podobnou myšlenku nepřišel. Naopak, zřejmě by, podobně jako *K. Motyková-Šneidrová* (1965) před čtyřiceti lety, poukázal na blízké vztahy Čech k Durynsku a k německému Polabí. Dnes, kdy již při rekonstrukci šíření grossromstedtské kultury nemusíme brát ohled na Marobuda a jeho Markomany, můžeme vyslovit hypotézu, že se grossromstedtská kultura ze svého centra v Polabí a Posálí rozšířila přímo a prakticky současně do Pomohání i do Čech.¹²

Cílem tohoto článku je však poukázat na některé metodologické problémy, nikoliv řešit konkrétní směry šíření kulturních proudů či spojovat tyto proudy s konkrétními germánskými kmeny (např. *Peschel 1978*). Podívejme se proto na interpretační postupy pracující s písemnými a archeologickými prameny.

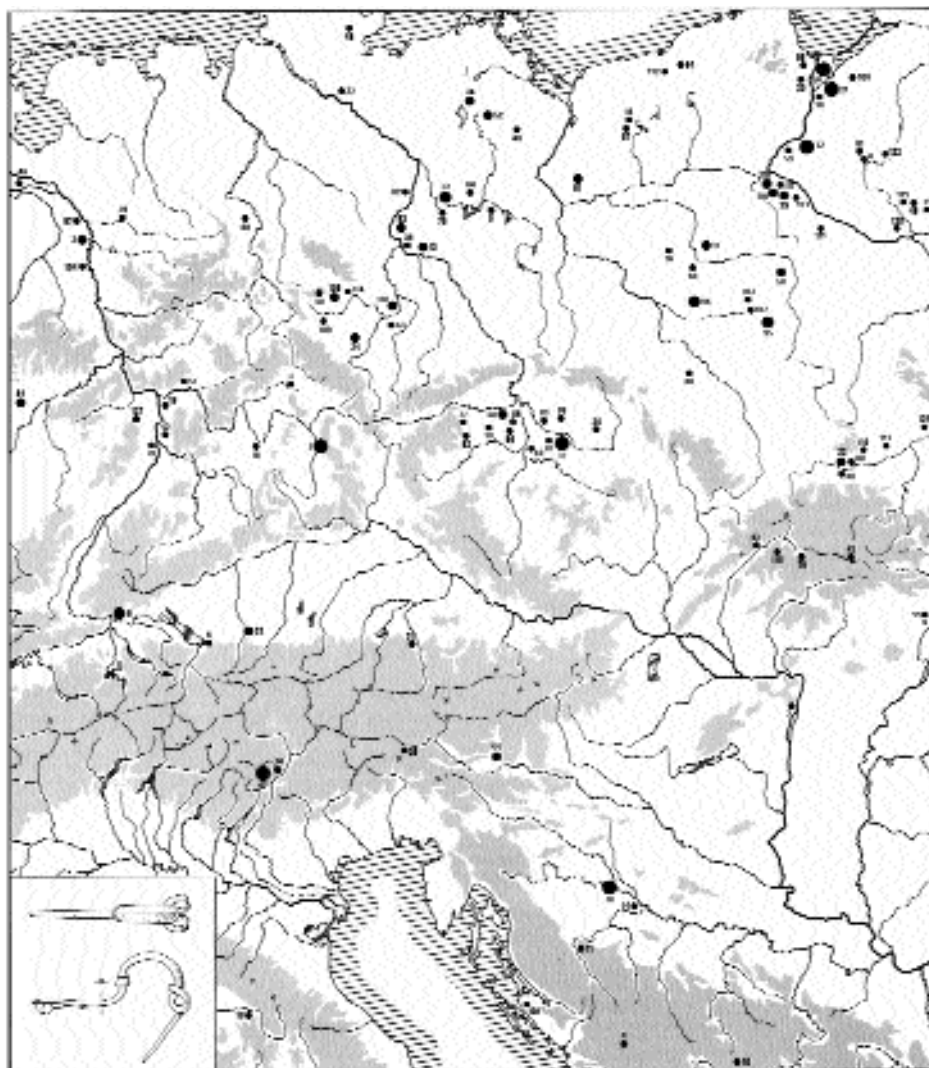
Nedávno byla vyslovena hypotéza reagující na novou, vyšší chronologii doby římské (*Droberjar 1999a; 1999b; 2000*), která předpokládá, že Marobud s Markomany dorazil do

¹² Domnívám se, že na tom nic nemění názor *Th. Völlinga* (1995, 78–79), který naznačuje, že několik artefaktů grossromstedtské kultury v Pomohání je starších než v Čechách.

Obr. 4. Rozšíření hrobů s výzbrojí v období grossromstedtského horizontu (dle *Völlinga 1995*, Karte 8). – Fig. 4. The distribution of graves with armour in the Grossromstedt horizon period (after *Völling 1995*, Karte 8).

Čech z Pomohání, avšak nikoliv s kulturou grossromstedtského horizontu, ale s kulturou počátku stupně Ř B1. E. Droberjar se jako první ujal u nás zcela opomíjeného problému a pokouší se vysvětlit kulturní proměnu v Čechách na přelomu stupňů Ř A a Ř B. Chronologickou stránkou problému jsme se zabývali již v předchozí kapitole, zde tedy shrňme pouze poznatky o osídlení obou oblastí. Jestliže ve stupni Ř A panuje mezi Čechami a Pomoháním již zmíněný výrazný nepoměr mezi rozsahem osídleného území a počtem nálezů, pak ve stupni Ř B1 se jedná o rozdíl zcela zásadní. V Pomohání známe z počátku stupně Ř B1 pouze několik málo artefaktů a nálezů lze spočítat na prstech jedné ruky (*obr. 5*; srov. *Pescheck 1978*; *Völling 1995*); kultura stupně Ř B1 až na tyto zmíněné výjimky není v Pomohání zastoupena. Naopak v Čechách jsou v téže době zakládána nová roz-

Obr. 5. Rozšíření spon Almgren 2a (datování Ř B1a) ve střední Evropě (dle *Völlinga 1995*, Karte 5). – Fig. 5. The distribution of Almgren 2a fibulae (dating to the Roman B1a) in Central Europe (after *Völling 1995*, Karte 5).

sáhlá pohřebiště (např. Dobřichov-Pičhora: *Droberjar 1999*), na stávajících pohřebištích prudce vzrůstá počet hrobů (*Droberjar 2006*, tab. 2) a počet sídlišť z tohoto období lze předpokládat minimálně v řádu mnoha desítek (srov. *Droberjar 2002*).

Zhruba na přelomu stupňů Ř A a B dochází v Pomohani k zásadní proměně osídlení, neboť tento region zůstává v archeologických mapách prázdný (*Völling 1995*). Tuto situaci však nelze klást jednoznačně do souvislosti s přesunem zdejšího obyvatelstva do Čech, a zřejmě již vůbec ne s Marobudem a kulturní proměnou. Ponechme stranou chronologic-

kou stránku problému, kdy nemůžeme doložit, že konec osídlení stupně Ř A v Pomohani lze striktně klást k letům 9–6 př. Kr. Pevně si spíše problému, jak je možné zkoordinovat přesun kmene a kulturní proměnu. Pokud měl kmen Markomanů opustit Pomohani s grossromstedtskou kulturou, avšak do Čech již dorazit s kulturou stupně Ř B1, musel by tuto proměnu prodělat během přesunu, kdy by musel změnit kroj, tj. vyrobit či jinak si opatřit jeho nové součásti – spony, opasky apod., promyslet si cestou nové tvary keramiky a její nové dekory a po příchodu do Čech je začít neprodleně vyrábět.¹³ Podobně by ovšem bylo třeba po cestě naplánovat nové typy obydlí a po příchodu je začít budovat atd. To vše by pak bylo nutné rozšířit po celých Čechách a přinutit nepoměrně početnější domácí obyvatelstvo, aby během několika málo let novou kulturu přijalo.

Byť, jak jsme již konstatovali, procesům kulturních změn rozumíme pramálo, nezdá se být takováto představa příliš reálná. Mnohem pravděpodobnější je, že zde máme co do činnosti s dalekosáhlou kulturní proměnou rozlehlého kulturního okruhu tzv. polabských Germánů, zcela nezávislou na existenci Marobuda a jeho družiny. Vždyť k téže proměně hmotné kultury, ale i sídlištní struktury dochází rovněž v Durynsku, Posáli a Polabí (např. *Seyer 1976; Peschel 1978; 2003; Meyer 2004; Völling 2005*). Výrazné změny ve struktuře osídlení zjišťujeme i na našem území. I u nás lze pozorovat mezi stupni Ř A a Ř B diskontinuitu v osídlení jednotlivých konkrétních lokalit (např. Mlékojedy: *Motyková 1981*) či celých regionů (např. úbytek obyvatelstva v jižních Čechách).

V archeologických pramenech neexistuje žádný přesvědčivý doklad pro názor, že se k nám kultura stupně Ř B rozšířila v letech 10–5 př. Kr. z Pomohani a nahradila zde v tomto časovém intervalu předchozí kulturu grossromstedtskou. I tento předpoklad vznikl nepochybně pod vlivem hypotéz historiků (nikoliv písemných pramenů!) líčících, že Marobud přišel do Čech z oblasti Mohanu. Z ryze archeologického hlediska je však právě Pomohani jako východisko pro šíření kultury polabských Germánů stupně Ř B1 do Čech, ale i dále na Moravu a Slovensko, ze všech germánských oblastí zřejmě nejméně pravděpodobné.

V písemných pramenech postrádáme jakékoli zmínky o regionech podél Mohanu na přelomu letopočtu, proto jimi nelze příchod Marobudových Markomanů z Pomohani do Boiohaema doložit, a podobný výklad neumožňují ani prameny archeologické. Z logiky věci ovšem vyplývá, že tento předpoklad nemohou ani vyvrátit. Diskutovat proto musíme spíše o tom, zda politické události, k nimž posun kmene Markomanů (či jen Marobudovy družiny?) do Čech nepochybně patří, mohou způsobit náhlou a nezanedbatelnou proměnu materiální kultury. V tomto směru bude nutné místo neustálého opakování starých klišé provést důslednou analýzu archeologických nálezů a srovnání s podobnými situacemi v jiných časových obdobích.

4. Římské importy ve starší době římské v Čechách

Přes všechnu nejednoznačnost a mezerovitost písemných pramenů (např. Velleius Paterculus 2,109,5; Strabón 7,1,3) je obecně uznáváno, že jádrem Marobudovy říše bylo Boiohae-

¹³ Podobný, avšak velkoryse obcházený problém představuje např. tzv. keltská expanze, jejíž počátek by se měl krýt s proměnou hmotné kultury stupně LT A v kulturu kostrových pohřebišť stupně LT B.

mum, které se ztotožňuje s Českou kotlinou. Na tom se shoduje naprostá většina archeologů i historiků (např. *Dobiáš 1964; Pleiner et al. 1978, 682, 685; Peschel 1978; Kehne 2001; Wolters 2002*; vše s další lit.). Písemné prameny nás zároveň poměrně jednoznačně zpravují, že Marobud pobýval v Boiohaemu mezi lety 9/6/1 př. Kr. až 19 po Kr. Tím je s mírným přesahem do pozdějšího období, máme-li na mysli krátkou vládu Katvaldy a případně několika dalších krátkodobých vládců, dán písemnými prameny chronologický rámeček, ve kterém se v Čechách nacházela centrální moc, mající značný nadregionální význam. Z antických zpráv je rovněž známo, že Marobud udržoval s římským impériem relativně intenzivní kontakty. Zmiňovány jsou výměny poselstev, diplomatická jednání, uzavírání smluv, pobyty římských obchodníků na Marobudově dvoře apod. (Cassius Dio 55,28,6; Tacitus Ann. 2,45,2 a 2,62–63). Zároveň lze archeologicky doložit, že se v Čechách v prvních desetiletích po Kr. objevuje nápadná koncentrace římských importů, především luxusních předmětů (např. *Eggers 1951; 1955; Sakař 1970; Kunow 1983*).

Tyto dva jevy se již dlouhá desetiletí (např. *Almgren 1913; Filip 1952; Pleiner et al. 1978, 721; Völling 2005*) kladou do příčinných souvislostí a vyslovují se hypotézy, že importy jsou odrazem mimořádného významu Marobuda, případně jeho následovníků, kteří nadále udržovali kontakty s Římem.¹⁴ V tomto smyslu by bylo možné hovořit o horizontu importů Marobudovy říše, neboť se lze domnívat, že právě centrální moc v Čechách tyto honosné předměty „přítahovala“, ať již máme na mysli regulérní obchod, nebo zavazující dary či úplatky posílané z Říma. Po zániku centrální moci v Čechách tento příliv luxusu utichá a těžiště výskytu importů se přesouvá na jižní Moravu a jihozápadní Slovensko (*Pleiner et al. 1978, 713–721; Tejral 1993, 436–439*).

Na tomto místě je nutné zdůraznit metodologický rozdíl mezi „horizontem Marobudovy říše“ v pojetí *E. Droberjara (1999a)* a mezi výše nastíněným *horizontem římských importů z období Marobudovy říše*. V prvním případě má jmenovaný autor na mysli vývojový stupeň celé archeologické kultury, tedy artefaktů, sídlištních objektů, sídelní struktury atd., zatímco v druhém případě se jedná o jediný jev, a sice nahromadění luxusních předmětů cizorodých v určitém čase a prostoru. Je tu ovšem ještě jeden zásadní rozdíl: V prvním případě absolutní datování archeologického horizontu domácích artefaktů a nemovitých památek závisí na písemných pramenech dávaných do souvislostí s Českou kotlinou, kdežto v druhém je datování horizontu importů na písemných pramenech vztahujících se k našemu území nezávislé. Jinak řečeno: i bez zpráv o Marobudovi by bylo možné předměty z římské říše, tedy tzv. importy, nalézané v Čechách datovat do prvních desetiletí nového letopočtu. Datování obou jevů je v tomto případě nezávislé, a proto se vzájemně doplňuje a svým způsobem ověřuje. Je pravděpodobné, že i bez písemných zpráv by právě na základě těchto importů archeologové uvažovali o mimořádném postavení České kotliny, či dokonce o nějakém významném ústředí na jejím území. Zatímco tedy kumulaci luxusních římských předmětů v Čechách na počátku nového letopočtu můžeme dávat do souvislostí s existencí Marobudovy říše, lze o podobné souvislosti u tvarů keramiky, podoby obydlí apod. právem pochybovat.

¹⁴ Podobně je spojována o něco pozdější kumulace římských importů na jz. Slovensku s existencí Vanniova království v tomto prostoru (*Kolník 1977*).

5. Římské vojenské tažení proti Marobudovi v r. 6 a česká archeologická literatura

Tažení proti Marobudovi představuje jeden z pevných chronologických bodů české i středoevropské archeologie. Tradiční interpretaci vojenskopolitické situace ve střední Evropě okolo přelomu letopočtu, včetně průběhu vojenského tažení v r. 6 po Kr. i údajného strategického úmyslu císaře Augusta posunout hranici římské říše až k Labi znázorňuje *obr. 6*. Písemné zprávy o vojenské akci v r. 6 proti Marobudově říši však bývají různě interpretovány a tyto interpretace dále žijí svým vlastním životem, často odtrženým od původních pramenů, ze kterých vzešly. Jeden z klíčových údajů pochází od Velleia Patercula (2,110,1–2) a zpravuje o okolnostech, za kterých muselo být tažení předčasně ukončeno: *admotoque exercitu non plus quam quinque dierum iter a primis hostium (abera, legionsque, quas) Saturninum admovere placuerat, paene aequali divisae intervallo ab hoste intra paucos dies in predicto loco cum Caesare /se/ iunctuare erant*¹⁵ – „a když bylo vojsko vzdáleno ne více než pět denních pochodů od prvních nepřátel a legie vedené Saturninem byly téměř stejně vzdálené od nepřítele a měly se v několika dnech spojit na předem určeném místě s Caesarem ...“¹⁶, došlo k povstání v Panonii, a tažení bylo odvoláno.

Podívejme se nyní v krátkém přehledu, jak se s tímto údajem v české literatuře v posledním půlstoletí zacházelo:

J. Břeň (1960, 346): „Vojsko bylo rozděleno na dvě skupiny. První byla ubytována v Carnuntu (naproti Děvinu u Bratislavy), druhá postupovala údolím Mohanu. Obě křídla armády byla prý vzdálena od Germánů jen pět dní pochodu, když výprava musela být odvolána ...“

J. Dobiáš (1964, 98–99): „... ale zdá se, že ani jedno ani druhé vojsko na území vlastních Čech vůbec nevstoupilo, neboť obě byla od předních stráží Svěbů, kteří vyklidili včas území vpádem Římanů nejvíce ohrožená a uchýlili se pod ochranu horské hradby Hercynského lesa, vzdálena ještě neméně nežli pět denních pochodů ... a obě prý potřebovala ještě několika dní, aby se mohla na smluveném místě v srdci markomanského území spojit, když tu zpráva ...“

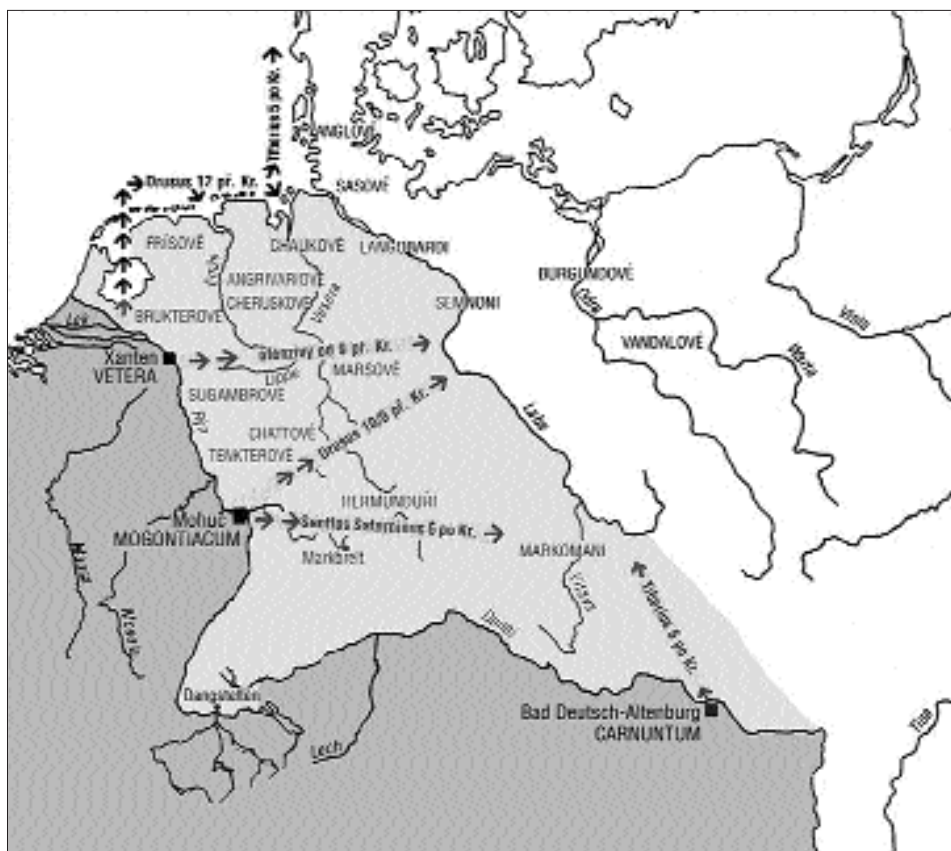
B. Svoboda (Pleiner et al. 1978, 684): „V r. 6 vyrazil L. S. Saturninus ... přes dnešní Smrčiny do Čech. Současně vytrhla druhá část, vedená samotným Tiberiem, pozdějším císařem, z Carnunta ... Obě armády se měly spojit na místě srazu předem určeném, k němuž jim chybělo už prý jen pět dní pochodu ... V kritické chvíli došly zprávy o Batonově vzpouře v Dalmácii.“

V. Salač (1997): „Na jaře roku 6 po Kr. byla uspořádána proti Marobudově říši neobyčejně mohutná a komplikovaná vojenská výprava ... část vedená L. S. Saturninem vyrazila z Mogontiaka (Mohuč), kdežto druhá část vojska vedená pozdějším císařem Tiberiem zamířila do Čech z Karnunta ... Obě vojska se měla spojit až v Čechách ... rovněž je pravděpodobné, že část výpravy vyrazivší z Karnunta dospěla přinejmenším na moravské území ...“

L. Košnar (1997, 25): „... Římany, kteří proti ní v roce 6 po Kristu uspořádali velkou vojenskou výpravu. Celkem 12 legií vytáhlo jednak z Carnunta, ... jednak z Porýní, kde hlavním východiskem bylo patrně Mogontiacum (Mohuč), odkud se otevírala cesta do Čech údolím Mohanu. Avšak dříve, než došlo k plánovanému spojení obou proudů výpravy v ústředí Marobudovy říše, Boiohaemu, došly zprávy o velkém protirímském povstání v Panonii a tažení bylo zastaveno.“

¹⁵ Cit. dle Herrmann Hrs. 1988, 274.

¹⁶ Za pomoc při překladu latinských textů a výrazů jsem zavázán paní B. Mouchové. Jediný dosud zveřejněný český překlad celého díla Velleia Patercula (*Kott 1902, 125–126*) uvádí tuto českou verzi: „Když činil již přípravy u Dunaje k zimnímu ležení a s postoupivším vojskem nebyl od prvních oddílů nepřátel více než pět dní cesty vzdálen, a legie, s kterými měl Saturninus k němu přijít, skoro stejně daleko od nepřítele vzdálené na místě před určeným již v několika dnech s Caesarem se měly spojit...“.

Obr. 6. Římská tažení a vojenské tábory v augustovsko-tiberiovské době (dle Wolterse 2002, obr. 3). – Fig. 6. Roman campaigns and military camps in the Augusto-Tiberian period (after Wolters 2002, fig. 3).

J. Frolík (1999, 131): „Řím sledoval jeho růst s obavami a v roce 6 n. l. proti němu vyslal ve dvou proudech celkem 12 legií, aby ovládly jeho území. Vojenská výprava, vzdálená prý již jen 5 denních pochodů od cíle, se však vrátila po zprávách o protiřímském povstání v Dalmácii.“

E. Droberjar (2000, 111, 112, 114, 155): „K vlastnímu tažení se Římané odhodlali již na jaře roku 6 po Kr. Na největší římské vojenské operaci do té doby, na sever od Dunaje, se podílely dva obrovské expediční sbory. Oba proudy se měly setkat v centru Boiohaema, tj. v nitru Čech, kde dostaly za úkol sevít Marobuda do kleští ... Teď byli Římané na koni a postupovali ... do nitra Čech ... Přes Mušovsko postupovala římská armáda dále směrem na Českomoravskou vysočinu, kam mohla podle našich úvah maximálně proniknout. Kam konkrétně, do kterých míst Římané došli, zda to bylo až někde na Havlíčkobrodsko či do okolních oblastí a jakými trasami postupovali, není ještě dnes zcela jasné ... Je tedy velmi pravděpodobné, že obě vojska ... se dostala na území nynější České republiky. Svědčí o tom údaj zachovaný v antických pramenech, který nám sděluje, že oběma vojenským seskupením chybělo k vzájemnému spojení pouhých pět denních pochodů ... Jenom pět dní scházelo a naše země se mohly stát součástí římské říše.“

Je zajímavé pozorovat, jak pouze lehký posun významu jedné či dvou vět může mít zásadní dopad na zkoumání historických událostí. Zaměníme-li totiž původní celkem jasné formulovanou informaci, že obě vojska byla (nanejvýš?) pět dní pochodu vzdálena od prv-

ních nepřátel za tvrzení, že jim tato vzdálenost chyběla k místu srazu, či dokonce k sobě navzájem, a doplníme-li (v textu ovšem nezmiňené!) místo srazu v Čechách, pak jsou počty a konsekvence zřejmé: při 20 km denního pochodu (např. *Junkelmann 2003*, 233–236; srov. *Kehne 2006*) by byla vojska navzájem vzdálena nějakých 200 km, tj. musela by se nacházet již na našem území, a to nejspíše obě.¹⁷ Pro archeologii by to nutně znamenalo, že se na území Čech a Moravy musí nalézat hned několik augustovských vojenských táborů.

Podobně můžeme nakládat se strategickými záměry římského vojska, resp. raného římského císařství. Údaj, že proti Marobudovi bylo nasazeno 12 legií, lze, pokud nebudeme pochybovat o údají samotném, interpretovat buď, že se jednalo o nevídaně velké vojsko, nebo, že šlo pouze o části těchto legií, např. pomocné sbory. První možnost by umocňovala předpoklad z předchozího odstavce – římských památek u nás musí být značné množství. Má ovšem i další důsledky. Marobudova říše musela být natolik silná, že k jejímu podmanění bylo skutečně zapotřebí tak obrovského vojska. A tímto směrem lze úvahy dále řetězit, zvláště pak v kombinaci s údajem, že Marobud byl schopen postavit do boje 70 000 pěších vojáků a 4000 jezdců (*Velleius Paterculus 2,109,2*). Z toho bývá vyvozováno, že prostor Čech hrál mimořádný význam v Augustově zahraniční politice (*Musil 1998*), zvláště v kombinaci s předpokladem, že Augustovým strategickým záměrem bylo posunout hranici impéria natrvalo k Labi (např. *Dobiáš 1964*, 96–98; *Pleiner et al. 1978*, 683; *Droberjar 2000*, 17 ad.). Mimořádný význam Čech se měl mj. promítnout právě do provedení rozsáhlé a komplikované vojenské výpravy proti Marobudovi. Často se totiž uvádí, že šlo o obchvatný či kleštovitý úder, který měl za cíl zničit Marobudovu říši (*Dobiáš 1964*, 98; *Pleiner et al. 1978*, 684; *Droberjar 2000*, 111 ad.).

Existuje však i jiné vysvětlení – totiž že Augustus žádnou koncepční zahraniční politiku neměl. Pouze v trvalých obavách o svou moc (tj. život) potřeboval mít pro potlačení svých případných odpůrců neustále k dispozici veliké vojsko. Toto vojsko ovšem muselo být v dobrých rukou, proto velení svěřoval výhradně svým příbuzným či nejbližším důvěryhodným osobám. Zároveň ovšem bylo zapotřebí vojsko nějakým způsobem zaměstnávat, aby nebylo náchylné k angažování se ve vnitřních konfliktech říše. V neposlední řadě muselo být ze stejných důvodů řádně zaopatřeno, což nepochybně představovalo pro stát značnou ekonomickou zátěž. Podle některých historiků si spíše tyto skutečnosti vynutily vyvedení vojsk za Alpy a dobývání střední Evropy, či lépe válčení s Germány (barbary), než v písemných pramenech často zdůrazňovaný pocit vlastního ohrožení. Jistě bylo výhodnější, když se vojsko cvičilo přímo v boji s nepřítelem, přičemž si mohlo svou obživu alespoň zčásti zajistit kořistí a nezatěžovat přespříliš státní pokladnu. Pochopitelně existují i přesně opačné názory, předpokládající strategický dobytelský záměr, jehož cílem bylo ovládnout germánskou střední Evropu. Na toto téma probíhá již několik desetiletí živá diskuse, která však dosud nenašla v českém bádání náležitou odezvu (srov. např. *Wells 1972*; *Christ 1977*; *Dobesch 1985*; *Welwei 1986*; *Timpe 1991*; *Johne 1998*; *Deininger 1997*; *2000*; *Wolters 1990*; *2002*; *Kehne 2002*; vše s další lit.).

¹⁷ Podobně uvažoval *E. Šimek (1923, 8)*: „Zpráva o tomto tažení Tiberiově jest jediným určitým dokladem pobytu římských vojsk v našich (českých) zemích. Jak daleko vojska římská tehdy pronikla, z ní ovšem přímo patrně není. Počítáme-li na jeden denní pochod průměrně asi 20 km (více sotva lze připustiti při pochodech v nepřátelské zemi, kde nebylo upravených cest, a dokonce už ne římských silnic), dostaneme jako celkovou vzdálenost obou vojsk od sebe asi 200 km, což by odpovídalo přibližně asi na př. trati České Velenice (Cmunt) – Plzeň nebo Chrudim – Žatec.“

Není tedy nemožné, že hlavním smyslem výpravy proti Marobudovi bylo oněch dvanáct legií či jejich části prostě zaměstnat. Nežádka se také uvádí, že Římané neměli základní strategický plán dobývání území, ale řídili se především aktuální vojenskopolitickou situací. Síly napínali tam, kde to momentálně považovali z nejrůznějších důvodů za vhodné, a poráželi zcela pragmaticky nejbližšího nepřítele, bez nějaké koncepční snahy posouvat hranice říše na předem určené pozice (např. *Timpe 1991; Kehne 2002; Wolters 2002*). V neposlední řadě bývá zdůrazňováno, že písemné prameny uvádějí, že v Římě se vždy oslavovalo porobení národů, kmenů či konkrétních osob, nikoliv obsazení a dobytí určitého území (*Peschel 2003, 85–86*). Tomu by také nejlépe odpovídalo sdělení Velleia Patercula (2,108,1): *Nihil erat iam in Germania, quod vinci posset, praeter Marcomannorum, quod duce Maroboduo ...* – „Už nebylo v Germanii koho si podrobit, než právě kmen Markomanů, jehož vůdce Marobud ...“, takže římská vojska vyrazila právě proti němu. A protože se „volná“ vojska nacházela v různých částech střední Evropy, shromáždila se prostě na dvou místech, ze kterých proti Marobudovi vyrazila, či se jen chystala vyrazit. Tedy nikoliv, jak předpokládal *J. Břeň (1960, 346)*, že vojska byla rozdělena, ale naopak byla rozptýlena na rozsáhlých územích, a bylo třeba je spojit. Záměr klešovitého úderu může být spíše interpretací historiků pracujících s pomocí dnešních map než skutečným tehdejší záměrem, stejně jako tvrzení, v pramenech postrádající jakoukoli oporu, že ke spojení obou vojenských proudů mělo dojít v ústředí Marobudova panství, tedy v Čechách.¹⁸

Striktně vzato, rovněž předpoklad, že jedno vojsko směřovalo do Čech podél Mohanu a druhé přes jižní Moravu (*obr. 6*), není ničím jiným než moderní dedukcí historiků, o níž může pochybovat každý, kdo cestu od Rýna podél Mohanu a Ohře do Čech absolvoval. Domnívám se, že je přinejmenším stejně pravděpodobné, že se vojska měla spojit mimo Českou kotlinu, např. v Podunají, a společně do Čech vniknout některým z přirozených a v pravěku užívaných průsmyků (např. mezi Šumavou a Českým lesem, nebo po tzv. Zlaté stezce apod.).¹⁹ Že se i v interpretacích historiků v této souvislosti zachází s písemnými prameny někdy vcelku volně, dokládá *obr. 6 (Wolters 2002, obr. 3)*. Stačí porovnat tradičně uváděný směr tažení vojsk Sentia Saturnina z Mohuče podél Mohanu směrem do Čech s lokalizací sídel germánských Chattů. Velleius Paterculus (2,109,5) totiž jasně píše: *Sentio Saturnino mandatum, ut per Cattos excisis contentibus Hercyniae silvis legiones Boiohaemum ...* – „S. Saturninus dostal za úkol směřovat se svými legiemi do Čech přes území Chattů...“. Tato zpráva se při rekonstrukci tažení podél Mohanu mnohdy opomíjí, neboť s ní příliš nekoresponduje.

Výše uvedené názory převážně vybočují ze zakořeněných představ o událostech v roce 6 po Kr. a snaží se poukázat na další možnosti, jak interpretovat prameny. Z hlediska metodologie nepřinášejí nic nového. Jde jen o další více či méně logické konstrukce vycháze-

¹⁸ Ostatně výprava proti Marobudovi není jedinou v germánských válkách na přelomu letopočtu, ve které byla vojska do prostoru předpokládaných střetů přiváděna z různých směrů. Např. o rok dříve v r. 5 po Kr. se na Labi zřejmě mezi Lauenburgem a Magdeburgem setkala Tiberiova pozemní armáda s římským loďstvem, které vyrazilo z Porýní přes moře a následně směřovalo od ústí Labe proti proudu do vnitrozemí (*Deininger 1997, 21, s další lit.*).

¹⁹ Tento předpoklad, který by nejlépe odpovídal pravdě dopravně geografické situaci i potřebě snadné komunikace mezi oběma vojsky a logistického zaopatření pochodujících legií, byl prvně publikován již v polovině 19. století (*Pritz 1848*). *J. Dobiáš (1964, 135–136)* ovšem tuto možnost vylučuje, neboť v takovém případě by tažení nemělo charakter obchvatu.

jící z písemných pramenů, které prakticky nelze ověřit. Po přečtení předchozího článku *P. Kehneho (2006)* však lze podotknout, že pokud má autor pravdu a celá výprava vůbec nepřekročila rámeček příprav (na zaměstnání vojska), pak nejen výše uvedené vývody, ale i značná část dalších historických a archeologických interpretací pozbývá opodstatnění.

Zvláštní postavení v diskusích o této historické události, ať již proběhla jakkoliv, mají lokality, které (skutečně, či jen zdánlivě) vybízejí, aby byly s tažením proti Marobudovi přímo spojovány, a to především římská opevnění u Mušova na jižní Moravě a u Marktbreitu na Mohanu. Hledání správné vazby mezi písemnými prameny a tamními nálezy právě probíhá v četných diskusích (např. *Rosenstock – Wamser 1989; Pietsch – Timpe – Wamser 1991; Bálek – Šedo 1996; 2000; Tejral 1999; Droberjar – Sakař 2000; Steidel 2004; Komoróczy 2006*). Dříve jednoznačné spojování těchto památek s tažením v roce 6 po Kr. však v současné době prochází významnou revizí.

V případě tábora u Mušova dospívá *B. Komoróczy (2006)* novou interpretací publikovaných archeologických pramenů k závěru, že tento tábor je nutno datovat až do období markomanských válek. Dle autora tedy v době tažení vůbec neexistoval. Hodnocením historických událostí ve střední Evropě na počátku nového letopočtu dospívá k podobnému závěru i *B. Steidel (2004)* v případě opevnění u Marktbreitu. Tento badatel se domnívá, že tábor byl vybudován příliš velkoryse na to, aby byl určen pro jediné tažení. Je rovněž přesvědčen, že také nebylo důvodu jej po odvolaném tažení navždy opustit. Proto chápe jeho založení jako vytváření trvalého strategického opěrného bodu pro připojení Pomohání k římské říši a klade jej do souvislosti až se snahami Q. P. Varra o trvalou anexi rýnského pravobřeží včetně Pomohání Římem v letech 7–9 po Kr. Tyto aktivity navždy ukončila římská porážka v Teutoburském lese v r. 9 po Kr. Do tohoto období by tedy nejlépe spadalo definitivní opuštění tábora u Marktbreitu, který nebyl nikdy trvaleji osazen vojskem. Jisté archeologické doklady římského vojenského tažení proti českému území před dvěma tisíci lety tedy zatím nebyly nalezeny.

6. Závěr

Dosavadní přístup k řešení některých problémů starší doby římské v Čechách, při kterém byly bez náležité kritiky upřednostňovány zdánlivě písemné prameny, ve skutečnosti však jejich interpretace moderními historiky, před prameny archeologickými, se již vyčerpal a nemůže přinést nová řešení, ani neumožňuje formulované hypotézy kriticky ověřit. Archeologie by proto měla hodnotit a interpretovat své prameny nezávisle na písemných zprávách a teprve své závěry srovnávat s prameny písemnými, resp. s výsledky bádání historiků.

Nemusí se však jednat o úzce specializované bádání o době římské, které může přinést relevantní poznatky. Domnívám se, že k řešení některých výše zmíněných problémů pomůže jejich zasazení do časově širšího pravěkého či raně středověkého kontextu. Uvedme zde například studium využívání pravěkých a středověkých cest spojujících Českou kotlinu se sousedními regiony. Je nanejvýš pravděpodobné, že římská vojska musela ve svých záměrech (nejen) pro rok 6 počítat s použitím obecně známých a stálých komunikací. Jinak by ani pouhé plánování organizačně náročného tažení nebylo možné. Bližší poznání pravěkých vstupních komunikací do Čech tedy jistě může přispět ke zkoumání organizace

vojenského tažení v r. 6, zvláště s ohledem na často předpokládanou, avšak dosud nijak nedoloženou trasu podél horního Mohanu a Ohře. Vstupů do Čech, které by byly použitelné pro římskou armádu, je velmi málo. V praxi totiž nejde jen o směry, kterými mohla vojska do Čech proniknout, ale o cesty, které umožňovaly trvalé spojení se zázemím, zajišťovaly stálé zásobování atd. Zásobovat, především potravinami a pící, armádu o síle několika desítek tisíců vojáků představuje značný logistický problém. Otázka logistiky a cest však zatím do našeho bádání o době římské, ať již máme na mysli úvahy o příchodu prvních Germánů do Čech, o vojenském tažení v r. 6 či o vztazích našeho území k římské říši, zatím výrazněji nevstoupila.²⁰

Také porovnání struktury a hustoty osídlení nejen mezi stupni vlastní doby římské, ale i mezi dobou římskou a ostatními pravěkými a raně středověkými obdobími může výrazně přispět např. k řešení otázek spojených s příchodem germánského etnika na naše území (srov. např. *Waldhauser 1992; Salač 1996*). Nepochybně nebyl v tom směru vyčerpán ani potenciál, který skýtají demografické výpočty a modelování (srov. např. *Neustupný 1983; Gebühr 1983; 1989*), jež by mohly poskytnout odhady počtu obyvatel Čech na počátku doby římské pro porovnání s okolními regiony či srovnání s údaji o počtech Marobudových bojovníků u Velleia Paternula (2,109,2).²¹

Nezávislým archeologickým bádáním využívajícím celého spektra našeho oboru stejně jako např. důslednou numismatickou analýzou mincovních nálezů či cíleným přírodovědným výzkumem,²² je možné údaje z písemných pramenů nejen ověřovat, ale i nově interpretovat. Podaří-li se např. prokázat, že některé zprávy neodpovídají tehdejší skutečnosti, jistě lze přistoupit k hledání příčin uvádění chybných údajů, včetně motivací autora apod. Jinak řečeno, archeologické bádání by mělo být rovnocenným partnerem bádání historickému a nemělo by se dostávat do jeho závislosti.

Na závěr je ovšem nutné zdůraznit, že dnes již nevystačíme s náhodně vybranými citacemi z úctyhodného, avšak již bezmála půlstoletého díla *J. Dobiáše (1964)*, a je nanejvýš politováníhodné, že se u nás již celá desetiletí nenašel nikdo, kdo by historické bádání o nejstarších dějinách střední Evropy systematicky sledoval a spoluvytvářel. Proto nás výsledky tohoto bádání i nadále míjejí.

Literatura

- Almgren, O. 1913:* Zur Bedeutung des Markomannenreichs in Böhmen für die Entwicklung der germanischen Industrie in der frühen Kaiserzeit, *Mannus* 5, 265–278.
Bálek, M. – Šedo, O. 1996: Das frühkaiserzeitliche Lager bei Mušov. Zeugnis eines augusteischen Feldzugs ins Marchgebiet?, *Germania* 74, 399–414.

²⁰ Výjimku v tomto směru představuje článek *T. Kolníka (1991)*, ve kterém se pokusil dát do souvislosti římské importy ze Starého Hradiska u Prostějova s tažením v r. 6, neboť se oprávněně domníval, že právě tudy mohla nejpřirozeněji vést cesta z Podunají do Čech. K úloze cest v dobývání Germanie římskými vojsky se podrobně vyjádřil *D. Timpe (1989)*.

²¹ Ověřit tento údaj se snažil rozborem hospodářského potenciálu Čech *H. Grünert (1968)*.

²² Sledováním izotopů Sr by bylo např. možné ověřovat, zda první Germáni skutečně přišli z Pomohání, resp. zda nositelé grossromstedtské kultury vůbec odněkud přišli, či zda většina nepředstavovala původní obyvatelstvo České kotliny.

- Bálek, M. – Šedo, O. 2000: Die Notgrabungen in Mušov in den Jahren 1993–1994 (im Bereich der Terrasse unter der Anhöhe Burgstall). In: Gentes, Reges und Rom. Auseinandersetzung – Anerkennung – Anpassung. Festschrift J. Tejral, Brno, 11–14.
- Břeň, J. 1960: Germáni ve styku s římskou říší – doba římská. In: *Neustupný ed. 1960*, 345–360.
- Czysz, W. – Dietz, K. – Fischer, T. – Kellner, H.-J. 1995: Die Römer in Bayern. Stuttgart.
- Deininger, J. 1997: Flumen Albis. Die Elbe in Politik und Literatur der Antike, Berichte aus den Sitzungen der Joachim Jungius-Gesellschaft der Wissenschaften e.v. Hamburg 15, Heft 4. Hamburg.
- 2000: Germaniam pacare. Zur neueren Diskussion über die Strategie des Augustus gegenüber Germanien, *Chiron* 30, 749–773.
- Dobesch, G. 1985: Die Rolle Europas in der Reichskonzeption des Augustus und des Tiberius. In: Lebendige Altertumswissenschaft. Festschrift H. Vetters, Wien, 98–105.
- Dobiáš, J. 1964: Dějiny československého území před vystoupením Slovanů. Praha.
- Drda, P. – Rybová, A. 1997: Keltská oppida v centru Boiohaema, *Památky archeologické* 88, 65–123.
- Droberjar, E. 1999a: Dobřichov-Pičhora. Ein Brangräberfeld der älteren römischen Kaiserzeit in Böhmen (Ein Beitrag zur Kenntnis des Marbod-Reichs). Pragae.
- 1999b: Od plaňanských pohárů k vinařické skupině (kulturní a chronologické vztahy na území Čech v době římské a v časně době stěhování národů), *Sborník Národního muzea v Praze řada A – historie* 53/1–2, 1–58.
- 2000: Příběh o Marobudovi a jeho říši. Praha.
- 2002: Encyklopedie římské a germánské archeologie v Čechách a na Moravě. Praha.
- 2006: Plaňanská skupina grossromstedtské kultury. In: *Droberjar – Lutovský edd. 2006*, 11–90.
- Droberjar, E. – Lutovský, M. edd. 2006: Archeologie barbarů 2005. Praha.
- Droberjar, E. – Sakař, V. 2000: Problems of the Roman military campaign against the empire of Marobudus in the year 6 A.D. In: J. Bouzek – H. Friesinger – K. Pieta – B. Komoróczy Hrsg., Gentes, Reges und Rom. Festschrift für Jaroslav Tejral zum 65. Geburtstag, Brno, 21–42.
- Eggers, J. 1951: Der römische Import im freien Germanien. Atlas der Urgeschichte Bd. 1. Hamburg.
- 1955: Zur absoluten Chronologie der römischen Kaiserzeit im freien Germanien, *Jahrbuch des Römisch-Germanischen Zentralmuseums Mainz* 2, 196–244.
- Filip, J. 1948: Právěké Československo. Praha.
- 1952: Obchodní styky Čech s Římem a problém mocenského střediska tehdejších Čech, *Archeologické rozhledy* 4, 143–144, 149–154, 185–186, 191–192.
- Frank, K. 1994: Die früheste germanische Besiedlung im Taubergebiet. Schriftliche Hausarbeit zur Erlangung des Titels Magister Artium. Tübingen.
- Frolík, J. 1999: České země v pravěku. In: M. Bláhová – J. Frolík – N. Profantová, *Velké dějiny země Koruny české I*, Praha – Litomyšl, 15–143.
- Gebühr, 1983: Archäologischer und anthropologischer Befund der Beigaben und Leichenbrände aus Westholstein. In: H. Hingst, *Die vorrömische Eisenzeit Westholsteins*, Neumünster, 183–192.
- 1989: Das Gräberfeld von Neubrandenburg. Beobachtungen zum anthropologischen Befund, *Hamburg NF* 9, 85–107.
- Goetz, H.-W. – Welwei, K.-W. Hrsg. 1995: *Altes Germanien*. Auszüge aus den antiken Quellen über die Germanen und ihre Beziehungen zum römischen Reich. Quellen der alten Geschichte bis zum Jahre 238 n. Chr. Darmstadt.
- Grünert, H. 1968: Zur Bevölkerungsstärke der Markomannen in Böhmen, *Zeitschrift für Archäologie* 2, 207–231.
- Herrmann, J. Hrsg. 1988–1992: *Griechische und lateinische Quellen zur Frühgeschichte Mitteleuropas bis zur Mitte des 1. Jahrtausends u.Z. (I–IV)*. Berlin.
- Christ, K. 1977: Zur augusteischen Germanienpolitik, *Chiron* 7, 149–205.
- Christlein, R. 1964: Datierungsfragen der spätlatènezeitlichen Brandgräber Südbayerns, *Bayerische Vorgeschichtsblätter* 29, 241–249.
- Johne, K.-P. 1998: „Einst war sie ein hochberühmter und wohlbekannter Fluß“: Die Elbe in den Schriften des Tacitus. In: P. Kneissel – V. Losemann Hrsg., *Imperium Romanum. Studien zu Geschichte und Rezeption*. Festschrift für Karl Christ zum 75. Geburtstag, Stuttgart, 395–409.
- Junkelmann, M. 2003: *Die Legionen des Augustus*. Mainz am Rhein (9. vyd.).
- Kehne, P. 2001: Markomannen. In: *Reallexikon der Germanischen Altertumskunde* 19, Berlin – New York, 290–302.

- Kehne, P.* 2002: Limitierte Offensiven: Drusus, Tiberius und die Germanienpolitik im Dienste des augusteischen Prinzipats. In: J. Spielvogel Hrsg., *Res Publica Reperta. Zur Verfassung und Gesellschaft der Römischen Republik und des frühen Prinzipats*. Festschrift für Jochen Bleicken zum 75. Geburtstag (Hermes-Sonderband), Stuttgart, 297–321.
- 2006: Vojenské podmanění Marobudovy říše plánované na rok 6 po Kr. Augustem a Tiberiem: válka bez boje, *Archeologické rozhledy* 58, 447–461.
- Kolník, T.* 1977: Anfänge der germanischen Besiedlung in der Südwestslowakei und das Regnum vanianun. In: *Symposium Ausklang der Latènezivilisation und Anfänge der germanischen Besiedlung im mittleren Donauebiet*, Bratislava, 143–171.
- 1991: Zu den Römern und Germanen an der mittleren Donau im Zusammenhang mit den geplanten römischen Angriffen gegen Marbod 6 n. Ch. In: *Die römische Okkupation nördlich der Alpen zur Zeit des Augustus*, Münster, 71–84.
- Komoróczy, B.* 2006: K otázce existence římského vojenského tábora na počátku 1. století po Kr. u Mušova (kat. úz. Pasohlávky, Jihomoravský kraj). Kritické poznámky z pohledu římsko-provinciální archeologie. In: *Droberjar – Lutovský edd. 2006*, 155–203.
- Košnar, L.* 1997: O Germánech. In: *Waldhauser – Košnar 1997*, 20–47.
- Krämer, W.* 1962: Manching II. Zu den Ausgrabungen in den Jahren 1957 bis 1961, *Germania* 40, 293–317.
- Kunow, J.* 1983: Der römische Import in der Germania libera bis zu den Markomannenkriegen. Studien zu Bronze- und Glasgefäßen. Neumünster.
- Lenz-Bernhard, G. – Bernhard H.* 1992: Das Oberrheingebiet zwischen Caesars gallischem Krieg und der flavischen Okkupation (58 v. – 73 n. Chr.). Eine siedlungsgeschichtliche Studie. Speyer.
- Lichardus, J.* 1984: Körpergräber der frühen Kaiserzeit im Gebiet der südlichen Elbgermanen. Bonn.
- Lund Hansen, U.* 1987: Römischer Import im Norden. Warenaustausch zwischen dem römischen Reich und dem freien Germanien während der Kaiserzeit unter besonderer Berücksichtigung Nordeuropas. Kopenhagen.
- 2003: Römische Kaiserzeit. In: *Reallexikon der Germanischen Altertumskunde* 25, Berlin – New York, 90–107.
- Meller, H.* 1999: rec. S. Rieckhoff: Süddeutschland im Spannungsfeld von Kelten, Germanen und Römern. Studien zur Chronologie der Spätlatènezeit im südlichen Mitteleuropa. In: *Arbeits- und Forschungsberichte zur Sächsischen Bodendenkmalpflege* 41, 252–256.
- Meyer, M.* 2004: Mardorf 23, Ldkr Marburg-Biedenkopf. Archäologische Studien zur Besiedlung des deutschen Mittelgebirgsraumes in den Jahrhunderten um Christi Geburt. Berlin (Habilitationsschrift Humboldt-Universität zu Berlin).
- Michálek, J.* 1990: Zur vor- und frühgeschichtlichen Besiedlung Südböhmens. In: *Vorträge 8. Niederbayerischer Archäologentag*, Deggendorf, 29–86.
- Miron, A.* 1998: Die babylonische Verwirrung. Überlegungen zur Terminologie der Spätlatène-Chronologie. In: A. Müller-Karpe – H. Brandt – H. Jöns – D. Krauße – A. Wigg Hrsg., *Studien zur Archäologie der Kelten, Römer und Germanen in Mittel- und Westeuropa*. Festschrift A. Haffner. *Studia Honoraria* 4, Rahden/Westf., 429–438.
- Motyková, K.* 1976: Die ältere Römische Kaiserzeit in Böhmen im Lichte der neueren historisch-archäologischen Forschung. In: H. Temporini – W. Haase, *Aufstieg und Niedergang der römischen Welt. Geschichte und Kultur Roms im Spiegel der neueren Forschung*. II. *Principat*, Berlin – New York, 143–199.
- 1981: The early Roman settlement at Mlékojedy. In: *Nouvelles archéologiques dans la République Tchèque*, Praha – Brno, 116–117.
- Motyková-Šneidrová, K.* 1965: Zur Chronologie der ältesten Römischen Kaiserzeit in Böhmen, *Berliner Jahrbuch für Vor- und Frühgeschichte* 5, 103–174.
- Musil, J.* 1998: Čechy v Augustově zahraniční politice, *Archeologie ve středních Čechách* 2, 151–156.
- Neustupný, E.* 1983: *Demografie pravěkých pohřebišť*. Praha.
- Neustupný, J. ed.* 1960: *Pravěk Československa*. Praha.
- Pescheck, Ch.* 1978: Die germanischen Bodenfunde der Römischen Kaiserzeit in Mainfranken. München.
- Peschel, K.* 1978: Anfänge germanischer Besiedlung im Mittelgebirgsraum. Sueben – Hermunduren – Markomannen. *Arbeits- und Forschungsberichte zur Sächsischen Bodendenkmalpflege – Beiheft* 12. Berlin.
- 1991: Chronologie und Struktur des elbgermanischen Gräberfeldes Großromstedt. In: F. Horst – H. Keiling Hrsg., *Bestattungswesen und Totenkult in ur- und frühgeschichtlicher Zeit*, Berlin, 131–155.

- Peschel, K.* 1999: Großromstedt. In: Reallexikon der Germanischen Altertumskunde Bd. 13, Berlin – New York, 89–97.
- 2003: Germanien in augusteischer Zeit und der römische Vorstoß zur Elbe. In: W. Budesheim – H. Keilting Hrsg., *Zur Geschichte und Archäologie der Germanen zwischen Rhein und Oder um die Zeitenwende*. Freie lauenburgische Akademie für Wissenschaft und Kultur – Beiträge für Wissenschaft und Kultur Bd. 6, Wentorf bei Hamburg, 49–86.
- Pietsch, M. – Timpe, D. – Wamser, L.* 1991: Das augusteische Truppenlager Marktbreit. Bisherige archäologische Befunde und historische Erwägungen, Bericht der Römisch-Germanischen Kommission 72, 263–324.
- Pleiner, R. et al.* 1978: *Pravěké dějiny Čech*. Praha.
- Rieckhoff, S.* 1995: Süddeutschland im Spannungsfeld von Kelten, Germanen und Römern. *Trierer Zeitschrift Beiheft* 19. Trier.
- Rosenstock, D. – Wamser, L.* 1989: Von der germanischen Landnahme bis zur Einbeziehung in das fränkische Reich. In: P. Kolb – E.-G. Krenig Hrsg., *Unterfränkische Geschichte* Bd. 1, Würzburg, 15–90.
- Rybová, A.* 1974: Další nálezy z počátku doby římské ve východních Čechách, *Archeologické rozhledy* 26, 481–503.
- Sakai, V.* 1970: Roman Import in Bohemia. *Fontes Archaeologici Pragenses* 14. Pragae.
- Salač, V.* 1996: O hospodářství, oppidech a Marobudovi, *Archeologické rozhledy* 48, 60–97.
- 1997: Přibližné výročí. 2000 let od příchodu krále Marobuda do Čech, *Dějiny a současnost* 19/1, 7–11.
- 2006: Kdy začíná doba římská?. In: *Droberjar – Lutovský edd.* 2006, 229–235.
- Seyer, R.* 1976: *Zur Besiedlungsgeschichte im nördlichen Mittelelb-Havel-Gebiet um Beginn unserer Zeitrechnung*. Berlin.
- Steidel, B.* 2004: Mainfranken in den beiden Jahrhunderten um Christi Geburt. In: C.-M. Hüssen – W. Irlinger – W. Zanier Hrsg., *Spätlatènezeit und frühe römische Kaiserzeit zwischen Alpenrand und Donau. Kolloquien zur Vor- und Frühgeschichte* Bd. 8, Bonn, 223–235.
- Šimek, E.* 1923: *Čechy a Morava za doby římské*. Praha.
- Tejral, J.* 1993: Na hranicích impéria (doba římská). In: V. Podborský ed., *Pravěké dějiny Moravy*, Brno, 424–470.
- 1999: New aspects of the Roman-Germanic confrontation on the middle Danube until the Marcomannic Wars, *Roman Frontier Studies* 17, 829–851.
- Timpe, D.* 1978: Die Siedlungsverhältnisse Mainfrankens in caesarisch-augusteischer Zeit nach der literarischen Quellen. In: *Pescheck* 1978, 119–129.
- 1989: Wegeverhältnisse und römische Okkupation Germaniens. In: H. Jahnkuhn et al. Hrsg., *Untersuchungen zu Handel und Verkehr der vor- und frühgeschichtlichen Zeit in Mittel- und Nordeuropa*. Teil 5, Göttingen, 83–107.
- 1991: Erwägungen zur historischen Einordnung des Lagers. In: *Pietsch – Timpe – Wamser* 1991, 311–319.
- Völling, Th.* 1995: Frühgermanische Gräber von Aubstadt. *Kallmünz*.
- 2005: Germanien an der Zeitenwende. Studien zum Kulturwandel beim Übergang von der vorrömischen Eisenzeit zur älteren Römischen Kaiserzeit in der Germania Magna. *BAR International Series* 1360. Oxford.
- Waldhauser, J.* 1983: Závěrečný horizont keltských oppid v Čechách. Konfrontace výkladů historických pramenů, numismatiky a archeologie, *Slovenská archeológia* 31, 325–356.
- 1992: Zum Bevölkerungswechsel von Kelten und Elbgermanen in Böhmen nach Siedlungsstrukturveränderungen in der Mikro-, Mezzo- und Makroebene während der Endlatène- und frühen Kaiserzeit. In: *Beiträge zur keltisch-germanischen Besiedlung im Mittelgebirgsraum*, Weimar, 162–183.
- Waldhauser, J. – Košnar, L.* 1997: *Archeologie Germánů v Pojizeří a v Českém ráji*. Praha – Mladá Boleslav.
- Wells, C. M.* 1972: *The German Policy of Augustus*. Oxford.
- Welwei, K.-W.* 1986: Römische Weltherrschaftsideologie und augusteische Germanienpolitik, *Gymnasium* 93, 118–137.
- Wolters, R.* 1990: *Römische Eroberung und Herrschaftsorganisation in Galien und Germanien*. Bochum.
- 2002: *Římané v Germanii*. Praha.
- Zavřel, P.* 1999: Současný stav výzkumu doby římské a doby stěhování národů v jižních Čechách, *Archeologické rozhledy* 51, 468–516.

2000 years since the Roman military campaign against Maroboduus The earliest Bohemian historical anniversary and methodological problems associated with study of the early Roman period

The Roman military campaign of 6 AD against Maroboduus, king of the Marcomanni, is the earliest accurately dated event related to the Bohemian Basin. It is a fixed point in Czech archaeology and historiography, from which a whole series of archaeological and historical interpretations stem. In the last decade, however, evaluation of this campaign has led to a relatively intense discussion in which a broad range of opinions have been displayed. On the one hand there are the traditional opinions that this campaign was an exceptional military operation, during which units equating in power to 12 legions (or parts thereof) were set in motion, attacking into the Bohemian Basin from the Main (Mainz) and Danube (Carnuntum). In this connection, mention is sometimes made of sites (Marktbreit, Mušov) that have supposedly yielded specific traces of this military activity. Not uncommonly, it is assumed that by the time of the premature termination of the campaign due to the revolt in Panonia, Roman forces had already reached what is now the Czech Republic. Above all, Tiberias' army is felt to have been present in Moravia; sometimes, of course, it is suggested that the Roman army might have penetrated even as far as Bohemia. On the other hand, there is also the opinion that the military campaign hardly even got past the planning and preparation stage.

In this connection, the author notes the fact that the not overly abundant and often unspecific written records permit of varied and often opposing interpretations, and that archaeological research should thus not depend on an interpretation of the written sources. Taking examples from the chronology of the early Roman period in Bohemia, the migrations of ethnic units, Roman imports and spread of archaeological cultures, Roman imports in the Bohemian Basin and the Roman campaign against Maroboduus itself, the author demonstrates that in Czech archaeology priority is given to written sources, or better, the hypotheses of historians, at the expense of actual archaeological material. This dependency is regarded by the author as methodologically unjustifiable. Not only does it not uncommonly lead to erroneous conclusions being drawn, but it also strips our independent research of the opportunity to use archaeological knowledge to aid in critical evaluations of data from the written record.

The article further shows that for decades, archaeological publications have made use of historical interpretations for which there is no foundation in the written record itself. The example is presented of the still repeated assertion that the seat of the Marcomanni before their removal, under Maroboduus' leadership, to Bohemia was in the valley of the Main. This oft-published information cannot be substantiated in the written record, and yet interpretations of the spread of archaeological cultures into Bohemia at the beginning of the Roman period have been, and continue to be, developed out of it. The author highlights the unsustainability of similar approaches in archaeological research, and proposes instead the strengthening of independent archaeological research, in close collaboration with scientific methods enabling the recovery of independent, absolute data, or the verification of various migrational hypotheses through, for example, strontium isotope analysis. At the same time, the author proposes that the Roman period not be separated from the context of other prehistoric cultures, and the comparison of population densities and extents, the course of cultural changes and other findings with those of other periods in prehistory. Equally, investigation of the prehistoric lines of communication linking Bohemia to surrounding lands could make a major contribution to, for instance, verifying the hypothesis of from whence the Marcomanni might have come to Bohemia, or from whence the Romans planned to enter the Bohemian Basin with their legions. These approaches would afford an independent view of the data from the written record, making possible new interpretations thereof, and, not least, providing a control.

English by *Alastair Millar*